

Anmeldelser

Benito Scocozza: Femten fortællinger fra det gamle Danmark. Gads forlag, 2008. 264 s., ill. 269 kr.

Benito Scocozzas *Femten fortællinger fra det gamle Danmark* er både sympatisk og velmenende. Det er en veloplagt fortælling for alle interesserede, og man behøver ikke et lektorat for at følge med på turen. Det er 14+1 nedslagsfortællinger fra Danmarkshistorien. Den første fra Christians 1.'s rejse til Rom i 1474 og den sidste – og mest originale – er et fiktivt og patosfyldt brev fra en smånaiv landpige til sine jyske forældre om arbejderopstand og Slaget på Fælleden 1872. Til slut er der en nyskrevet gennemgang af kongehusets historie. Nogle af fortællingerne har været trykt tidligere, oplyses det, men det fremgår ikke hvilke og hvor. Det, der har ligget længst i skuffen, er et stykke om Scocozzas specialeemne fra 1961, nemlig Christian 4.s silkefabrikker.

Har Scocozza etos til denne type fortælling? Svaret er ja, synes jeg. Når man er en historiker i 70'erne, har man karakter nok til at fortælle casual slentrende historiefortælling. Det er også en genre, som indbyder til dristige hypoteser og synteser, lækre driblinger og flotte langskud – men dem finder man desværre ikke i bogen. En anden ting, man savner, er fokus. "Alle de personer, der optræder i denne bogs fortællinger, har levet med en monark som deres overhoved" (s. 249). Dét er den fuldstændige forklaring, vi får vedrørende udvælgelseskriterierne, som – mildest talt – er uklare. Sammenstillingen virker som tilfældig skuffetømning og kunne nemt være bundet sammen. Man savner virkelig en stærk metatekst undervejs: "Jeg fortæller dig det her af den her grund. Derfor er dette relevant."

Men det er altid behageligt at blive ført gennem historiske landskaber af en kompetent og vidende guide mod et rejsemål, som man nok ikke selv havde valgt, og derfor ganske uforpligtende kan nikke og smile ad og tænke "næh, hvor interessant." Og Scocozzas rejser er aldrig spild af tid.

Thomas Oldrup

John Peter Collett og Bård Frydenlund (red.): Christianias handelspatrisiat. En elite i 1700-tallets Norge. Andresen & Batenschøn, 2008. 267 s., ill. Pris ikke oplyst.

I september 2005 afholdtes et seminar i Collettgården på Norsk Folkemuseum over temaet "Christianias handelspatrisiat i norsk historie"; formålet var at ridse en minderune over de velstående og betydningsfulde borgere, som medvirkede til at få etableret et norsk universitet. Initiativtager var Forum for universitetshistorie ved Oslo Universitet, og det er foredragene fra seminaret, der er trykt i denne bog. Beklageligvis har man ikke publiceret den efterfølgende debat. Selv om tonen i indlæggene er ganske urban, kan det ikke fejle, at der efter de enkelte indlæg må have udspillet sig en livlig diskussion på rigtig norsk manér. Da vi i 2011 kan fejre 200-året for oprettelsen af Det Kongelige Frederiks Universitet, for nu at bruge dets oprindelige navn, tjener bogen som et første varsel om den strøm af hyldestartikler, som dette jubilæum givet vil fremkalde.

Desuden kan bogen ses som et 350-års minde-skrift over slægten Collet i norsk historie, eftersom dens stifter, James Collett, fødtes i London 1655. Han voksede formodentlig op et i købmandsmiljø og blev som 21-årig sendt som faktor til Christiania for at indkøbe norsk trælast og på anden måde bistå de skippere, som skulle sejle træ og tømmer hjem til England. Trods norsk giftermål var han i mange år tilfreds med at være "den engelske Trafiquerende Nations Factor her paa Stedet", og først da man lokkede med en konferensrådstitel, blev han omsider norsk-dansk statsborger – og skatteborger.

Det var i årene efter 1670, at trælasteksporten til England tog fart, og i år 1700 kom op mod halvdelen af de skovprodukter, England importerede, fra Norge. Nu var det ikke længere englænderne, som købte op i Norge, men lige omvendt. Norsk træ og tømmer blev herefter sendt i kommission til en norsk faktor i England, som solgte produkterne mod kommission. Trods visse tilbageslag under Store nordiske Krig og de trange år 1730-1750 fortsatte ekspansionen år efter år, godt hjulpet frem af konjunkturopgangen efter 1750. Indtjeningen steg mærkbart i den florissante periode 1792-1807, men det skyldtes nok så meget øgede priser som større

kvantiteter. På denne baggrund blev 1800-årene en modgangstid med en strøm af fallitter, især da England gennem en prohibitiv told på norsk trælast favoriserede importen fra Canada.

I de to redaktørers indledende redegørelse drøftes den placering, eller mangel på samme, i norsk historieskrivning, Christianias handelspatriciat har fået i konsekvens af trælasteksporten fra Norge og specielt Christiania. Når det endelig sker, som i Edvard Bulls og Valborg Sønstervolds marxistisk tonede *Kristianias historie* fra 1936, er omtalen paradoksalt nok nærmest af negativ karakter, konstateres det beklagende. Dog har Knut Mykland i sin og Sverre Steens *Kampen om Norge 1784-1814*, 1993, hævdet, at det var storborgerskabet, som havde nøglen til den dansk-norske konges magtstilling i Norge. Dette tema videreføres i Øystein Rians artikel om "Christiania-elitens politiske betydning i det dansk-norske eneveldet – med hovedvægt på forholdet til imperiehovedstaden København", og i Stein Tveites "Trælasthandelen og Christiania-patriciatet".

Hovedproblemet er, dengang som nu, den kolossale fortjeneste, nogle få trælastfamilier i Christiania kunne indkassere omkring 1800. Hvad skulle overskuddet bruges til? Som det er temaet for en række bidrag til bogen, blev det som en art conspicuous consumption, et demonstrativt stort og iøjnefaldende forbrug omsat til flotte hovedsæder i selve byen og til lystgårde og haveanlæg i Christianias omegn, alt efter fransk og engelsk mønster. Seminaret blev jo afholdt i luksurforbrugets fornemste udtryk, Collettgården! Pengene blev dog også brugt til nok så samfundsnyttige formål. Anton Fredrik Andresen viser i sit bidrag "Luksusliv og samfunnsånd – John Collett og oplysningstidens patriotisme", hvorledes denne med moderne engelsk landbrug som en vigtig inspirationskilde radikalt forbedrede sit jordbrug på ejendommen Ullevål, og for at ingen skulle være i tvivl herom, udgav han selv en beretning herom. Desuden søgte han og flere andre trælastfolk, "drevet av begejstring", som det udtrykkes, på forskellig vis at reformere så vigtige områder som folkeskolen og fattigvæsenet. Desuden fik han i juni 1807 oprettet "Selskabet til Agger sogns vel", og det skulle tage hånd om så vigtige områder som sædeligheden og økonomien. Husflid spillede her en hovedrolle, og Anette Solberg Andresen viser i sin artikel "Koner, madamer og fruer – kvinners arbeid i John Colletts ånd", hvorledes man brugte fornemme borgerfruer som rollemodel for de lavere socialklasser. I kredsen af immaterielle investeringsobjekter må sluttelig nævnes den indsamling til fordel for et norsk universitet, som en kreds inden for storborgerskabet fik iværksat i årene op mod 1811. Det blev derved tidens samlende nationale program, skriver John Peter Collett i sin skildring af "Christianiapatrisia-

tet og nasjonen: Aksjonen for et norsk universitet i 1790-årene".

Om en evt. geninvestering af overskuddet fra trælastindtjeningen i økonomiske aktiviteter har der længe stået strid mellem norske historikere. Francis Sejersted er gået så vidt som til at hævde, at der simpelthen ikke fandtes andre lønnende investeringsobjekter på den tid, henset til Norges fattigdom. Dette synspunkt afviser Stein Tveite blankt. Man kunne skam investere i international transithandel, i bjergværksdrift og ikke mindst i skibsfarten. Den førende trælasteksportør Bernt Anker skabte sig en flåde på 17 skibe, og når de andre i patriciatets kreds ikke gjorde lige så, må man efter Stein Tveites opfattelse ty til den karakterstik, man plejer at hæfte på de norske bønder: De var for traditionsbundne! Med sin disputats *Engelsk-norsk trælasthandel 1640-1710* fra 1961 har Tveite skarpere end andre tildelt den norske erhvervsudvikling i sig selv en betydning, som i mangt og meget gjorde den uafhængig af den regulerede samhandeløkonomi mellem Norge og Danmark. I sin artikel sprænger Tveite desuden det billede af en lukket Christianøkonomi, som de øvrige foredragsholdere synes at have stirret sig blinde på. I stedet ruller han et stort canvas ud, der instruktivt afbilder den samlede skovbrugs- og trælastøkonomi med en påvisning af de mange kartelaftaler, de implicerede parter dér har indgået i tidens løb. Desuden påpeger han, at de norske bønder ikke som hævdet blev flået i skat, tværtimod. Han kunne også have anført, at stort set alle norske bønder blev selvejere i løbet af 1700-tallet. Afgørende er ikke den økonomisk-politiske forhandlingssituation Danmark-Norge, men den internationale konjunkturudvikling og den umiddelbare afsmitning på norske aktiviteter, må konklusionen efter hans opfattelse være.

Selv om Øystein Rian i den tidligere nævnte artikel villigt indrømmer Stein Tveite en særlig status som næringsselvstændighedens varmeste fortalere, må han i god overensstemmelse med flertallet af norske historikere hævde, at det danske styre med sin eksporttold på trælast og især kornmonopolet 1735-88 fremmede en politik, som snarere var i dansk end i norsk interesse. Det fremkaldte efter hans opfattelse et spændt forhold mellem København og Christiania, noget som en norsk eftertid i sin sentimentale dyrkelse af den guldrandede danske kultur har strøet sand over, hævdes det. Selv efter kornmonopoets ophævelse var savnet af en norsk bank med til at vanskeliggøre den maksimale udnyttelse af tidens exceptionelle konjunkturer. Københavns interesser som finanshovedstad vejede tungere. På dette grundlag mener Øystein Rian dog at kunne tilkende Christiania-eliten en vis indflydelse i konsekvens af trælastøkonomien, og dermed signaleret en ganske vist noget vag opposition mod de køben-

havnske signaler. Som gode købmænd så de snarere deres fordel ved at kollaborere, i stedet for at gå til åben modstand. Når det kom til stykket, vejede de individuelle interesser tungere til end gruppens.

At der var tale om en lokal opposition mod det danske styre, lader sig ikke skjule. Bård Fydenlund rejser da i sin artikel "Anker-familien og nye elite-dannelser i Christiania på slutten av 1700-tallet" spørgsmålet om, hvorfor man fra dansk side ikke udraderede den. Svaret ligger efter hans opfattelse lige for: Regeringen ville ikke lægge sig unødigt ud med den vidtforgreneede indflydelse, patriciatet havde erhvervet sig på alle samfundsområder, ikke mindst på kulturens område, gennem dets nære kontakter med indflydelsesrige kredse rundt om i Europa. I realiteten kunne man opnå store resultater gennem tætte personkontakter til ledende danske embedsmænd både i Norge og i Danmark. Medlemmerne af den hovedrige Ankerfamilie havde et skarpt blik for systemets indbyggede svagheder og muligheder, og forstod fuldgodt at spille herpå. Peder Anker videreførte med held denne overlevelsestaktik, da han efter 1814 så sin fordel i at alliere sig med svenske interesser.

Det er en såre interessant bog, der her præsenteres for den nordiske historikerverden. Den rejser flere spørgsmål end den besvarer, og det gør den svær at lægge fra sig, når man først har åbnet den. Når man som undertegnede gerne vil medvirke til at klarlægge hovedlinjerne i det tætte samspil mellem Nordjylland og det søndenfeldske Norge, leder man imidlertid forgæves efter at se trælasthandelen vurderet i en bredere sammenhæng. Stein Tveite strejfer dog problemstillingen når han påpeger, at patriciatet modsat andre handelsfolk ikke drev konthanhandel med bonden, og at specielt Bernt Anker konsekvent holdt sig uden for Danmarkshandelen med kornvarer. Muligvis er den dansk-norske samhandel over Skagerrak for en parentes at regne rent nationaløkonomisk vurderet, men når man erindrer sig kornmonopolets politiske betydning i en dansk-norsk unionssammenhæng og siden hen i det dansk-norske historikersamkvem, forekommer det at være en vigtig opgave for norske og danske forskere at få klarlagt, hvor tæt forbundne de norske og danske interesser i realiteten var, når man ikke talte nationalromantisk, men realpolitisk og erhvervsøkonomisk. Givetvis havde Christiania-patriciatet stor indflydelse, men hvordan vurderer betydningen heraf i forhold til andre faktorer? Stein Tveite rører her ved et interessant problem, når han med Bernt Anker som kilde afslutningsvis karakteriserer datidens (og nutidens!) Norge som "et høgkostland". Mange uden for patriciatets kreds må have tjent gode penge i dansketiden.

Erik Helmer Pedersen

Søren Hein Rasmussen og Poul Villaume: Et land i forvandling. Danmarks historie 1970-2005. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S og JP/Politikens Forlag A/S, 2007. 792 s., ill. 399 kr.

Grænseforeningens formand Finn Slumstrup udtalte i et interview i *Morgenavisen Jyllandsposten* 27. oktober 2007, at Danmark de sidste 150 år har slået to store saltomortaler. For det første formåede danskerne at vende nederlaget i 1864 og tabet af Sønderjylland til en folkelig sejr, der med de politiske partier Venstre og Socialdemokratiet som de udfarende kræfter iværksatte en sand kultur- og foreningsrevolution, der skabte den danske nationalstat, som vi kender den i dag. Den anden store saltomortale bestod, i henhold til Slumstrup, i omformningen af Danmark fra et klassisk landbrugs- og industrisamfund til en moderne vidensbaseret velfærdsstat, der er solidt integreret i det internationale samarbejde.

Det er på sin vis fortællingen om denne anden saltomortale, hvis hovedingredienser er velfærdsstat, viden og international integration, der er omdrejningspunktet for Poul Villaumes og Søren Hein Rasmussens *Et land i forvandling – Danmarks historie 1970-2005*, som her skal anmeldes. De to forfattere har delt disse 35 års Danmarkshistorie imellem sig, så Poul Villaume tager sig af tidsrummet 1970-1985, mens Søren Hein Rasmussen runder af med de 20 år 1985-2005. Et land i forvandling udkom faktisk første gang 2004-2005 som henholdsvis bind 15 og 16 af den opdaterede version af Politikens og Gyldendals 17 bind store Danmarkshistorie. Den almene interesse for Danmarks nyere historie er i henhold til forlagene forklaringen på denne samlede udgivelse. Struktur, indhold og konklusioner i *Et land i forvandling* er altså set før. I henhold til forlagene skulle eventuelle trykfejl dog være rettet og nye illustrationer tilføjet, ligesom tidstavlerne og litteraturvejledningen er blevet opdateret. Endelig har Søren Hein Rasmussen skrevet et afsluttende 25 siders afsnit om 2001-2005, så læseren kan blive opdateret på den seneste udvikling.

Bogen er overordentligt smukt illustreret og alene gengivelsen af de mange satiretegninger, hvor især Bo Bojesens og Roald Als' omfattende produktioner har fået en fremtrædende plads, er et studium værd i sig selv. I den mere seriøse afdeling bidrager oversigtskort, søjlediagrammer og grafer fint til forståelse og overskuelighed. Denne læsevenlige og grafisk flotte fremstilling skæmmes dog af det irriterende faktum, at det er gået lige vel stærkt med sammensætningen af de to bind. I forhold til ind-